

Tal & Språk

Nr 2 2013

Genrepedagogiken
fungerar

CELF

Upplevelser av språk

Förebyggande läsning
och skrivning i förskole-
klassen och specialpeda-
gogisk "reparation" i åk 6

Leka bör man,
annars dör man

Belönad av
Svenska Akademien

En förälders reflektioner

Svensk Förening för
Foniatri och Logopedi

Tal & Språk nr 2/2013
Tidskrift för Svensk Förening
för Foniatri och Logopedi

ISSN 1650-4445

Ansvarig utgivare
Astrid Frylmark

Redaktionsgrupp
Gertrud Edquist
Ylva Segnestam
Lena Stagmo
Camilla Svedelius

Grafisk form
MittKompetens AB, Härnösand

Tryck
Hemströms Tryckeri, Härnösand

Institutioner som endast vill prenumerera
på Tal & Språk kan kontakta kassören. Se
sista sidan.

Annonsering
Annonser till nr 3 skickas senast 15/8
2013. För annonspriser se www.sffl.se.

Manusstopp för redaktionellt material
nr 3 15/8 2013.

Foto där ej annat anges
Gertrud Edquist

Innehåll

Tal & Språk 2/2013

	Sida
Allt har sin tid	3
Gästkrönika.....	4
CELF - nytt språktest.....	5
Upplevelser av språk.....	6
Förebyggande läsning och skrivning i förskoleklassen och specialpedagogisk "reparation" i åk 6.....	8
Leka bör man, annars dör man	14
Belönad av Svenska Akademien.....	16
En förälders reflektioner.....	20
Nya böcker	22

sid 4

Foto: Martin Nilsson

sid 6

Foto: Dag Hallberg

sid 8

sid 14

Foto: Ylva Segnestam

sid 16

Foto: Mikael Röhr, Bildstallet

sid 20

Allt har sin tid...

En ovanligt lång och seg vinter går äntligen mot sitt slut. Dessa rader skrivs ackompanjerade av det flitiga droppandet från snön på taket ner på fönsterblecket. Härnösand har haft och har mycket snö kvar fortfarande i mitten av april.

En höjdpunkt för mig som ordförande har varit att varje år möta våren i Danmark i samband med ALF:s studiedagar i Nyborg. Ett så praktiskt land – alla i hela Danmark har ungefär lika långt till Nyborg och så anordnas också studiedagarna där varje år. Denna sista gång som ordförande fanns ingen chans att glädjas åt vitsippor och vårlök i bokskogen. Stora Bält visade sin värsta sida – snöstorm och pålandsvind. Badrummet var kallt som ett kylskåp. Värmen hos de danska kollegorna, och kvaliteten på föreläsningarna var lika god som vanligt. Mer om ALF:s utbildningsdagar kommer i nästa nummer av Tal & Språk.

Uppdrag kommer och går, och min ordförandetid i SFFL går mot sitt slut. Nu är det dags för nya krafter. Det är fantastiskt stimulerande och roligt att engagera sig i styrelsearbetet, något jag varmt rekommenderar! Inte minst för den som känner sig ensam i sitt arbete innebär engagemang i styrelsen att man får ”påfyllt” både yrkesmässigt och socialt. Däremot mållt föreningsarbete bra av att det kommer in nya personer med andra erfarenheter och ny inspiration, och själv söker jag nya utmaningar genom att lägga mer tid på mitt företag och engagera mig i nätverk för kvinnors företagande lokalt i Västernorrland.

Det är med ovanlig nyfikenhet jag bläddrar i korrekturupplagan av Tal & Språk. För första gången på länge har jag inte varit aktiv under tillkomsten av vår tidskrift, så jag får se den med ”nya” ögon. Jag möter blandad läsning, referat, artiklar och krönikor. En talpedagog och förälder till ett barn med språkstörning, Paula

Foto: Kersti Vikström

Caleca Costa Hallberg, skriver personligt i detta nummer om sina erfarenheter av att möta ett nytt språk. Dessa erfarenheter ger en god grund för att förstå vilka svårigheter barn med nedsatt språklig förmåga dagligen har att tackla. I höst, vid årets kongress om språkstörning, finns möjlighet att ta del av Paulas kompetens då hon är en av våra föreläsare.

Om du, kära medlem eller prenumerant, känner den allra minsta lust till och nyfikenhet på hur det är att vara med i styrelsen eller redaktionen – hör av dig till valberedningens ordförande Åsa Lindström, 019-572629 eller till någon av oss som sitter i styrelsen nu. Allas våra namn hittar du längst bak i Tal & Språk. ●

Astrid Frylmark

Gästkrönika

Genrepedagogiken fungerar!

Språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt och den genrepedagogiska modellen, som ursprungligen utarbetades av lingvister och forskare i Australien, har sedan några år fått fäste i den svenska skolan. Lärare i skolans alla ämnen har genom genrepedagogiken erbjudits nya viktiga redskap för att arbeta med ämnesinnehållet, stoffet, parallellt med språket i ämnet. Språk och ämnesinnehåll lyfts fram och granskas av lärare och elever. Samtal förs om språket och om språkliga val i syfte att visa på hur betydelse (meaning) skapas. Genom dessa samtal växer ett metaspråk fram – ett språk för att tala om språk – som elever och lärare använder som stöttande verktyg i lärandet.

Den nya samlade läroplanen i grundskolan ställer höga krav på genrekompens. Eleverna ska redan under de första årskurserna bekanta sig med ett stort antal texter som de förväntas lyssna till, läsa och skriva. De ska veta hur texter är uppbyggda, vilka syften de har och vilka språkliga drag som är vanliga i olika texter. Vidare ska eleverna kunna samtala om olika texter och

själva välja och producera lämplig text utifrån syfte, sammanhang och mottagare. Det är något som långt ifrån alla elever bemästrar.

I genrepedagogiken *modellar* lärare för eleverna för att ge förebilder, exempelvis vid läsning av skönlitterära eller faktamässiga texter och tillsammans dekonstruerar lärare och elever olika modelltexter för att eleverna ska förstå hur kommunikation och betydelse skapas eller, annorlunda uttryckt, vilket jobb språket gör i olika texter. Det explicita arbetssättet är bra för alla men särskilt betydelsefullt för elever som av olika skäl är i behov av stöd i sin språk- och kunskapsutveckling.

Genrerna finns i alla ämnen och de uttrycks i kunskapskraven genom begrepp som *återge, berätta, beskriva, förklara, argumentera, motivera, ta ställning*. Vilken genre eleverna behöver arbeta med styrs av syftet med uppgiften och de mål eleven ska nå. Om eleverna ska lyckas utveckla en kommunikativ språkförmåga och nå de högt ställda kunskapskraven krävs att lärarna i de båda svenskämnena och övriga klass- och ämneslärare har fördjupad kompetens om

Anniqa Sandell Ring

genrerna och om det skolspråk som hör till respektive ämne – att de förstår vad som kan vålla svårigheter för eleverna i mötet med olika texter. Alla lärare måste alltså bli experter på språket i sitt ämne, på ord, grammatik och textbygge. Det är inte så lätt som det låter men ack så viktigt!

Skolspråket skiljer sig från vardagsspråket. Skolspråket är mer abstrakt, bortom här och nu. Det kännetecknas av en mer komplex grammatik och av ett ordförråd som är mer skriftspråkligt till sin natur än vardagsspråket. Inger Lindberg, professor i tvåspråkighet

CELF - nytt språktest

Inom logopedi och talpedagogik råder som bekant brist på standardiserade test och statistik om vad som är typisk respektive avvikande språkutveckling. Nu händer dock det unika att ett nytt standardiserat språktest publiceras samtidigt i de skandinaviska länderna.

CELF-4 (Clinical Evaluation of Language Fundamentals – version 4) avser att möjliggöra bedömning och diagnostisering av barn och ungdomar med språkstörning. Till skillnad från de flesta språktest prävar CELF-4 både förståelse och produktion inom flera språkliga områden, men även arbetsminne och i viss mån exekutiva funktioner. Testet innehåller också två frågeformulär, ett för att kartlägga den pragmatiska förmågan och ett för språkanvändning med rubrikerna *Lyssna, Tala, Läsa och Skriva*. Testet ger underlag för att man ska kunna ta ställning till vidare åtgärder.

Professor emerita Elisabeth Wiig från Texas är en av upphovspersonerna till CELF. Elisabeth Wiig är född i Danmark, och det är tack vare hennes personliga engagemang som förlaget har velat satsa på en skandinavisk version. Annars är ju som bekant de skandinaviska länderna ansedda som en alltför liten marknad för att man ska kunna utveckla

standardiserade språktest. Under Audiologopædisk Forenings studiedagar i Nyborg 2012 medverkade Elisabeth Wiig, se Tal & Språk nr 3, 2012.

CELF-4 har översatts till svenska, norska och danska parallellt. Från Sverige har Carmela Miniscalco, logoped och med. dr. och Astrid Frylmark deltagit. Vi samarbetade med Marie Kristoffersson på Pearson Assessment i Stockholm och med motsvarande arbetsgrupper från Norge och Danmark. Efter pilottestning i flera steg genomfördes år 2012 en landsomfattande datainsamling som underlag för psykometrisk analys. Denna visar att CELF-4 kan användas för att på ett tillförlitligt sätt identifiera språksvårigheter. Manualen beskriver hur fyra kliniska grupper avviker från resultaten i normgruppen: barn med språkstörning, barn med autismspektrumstörning, barn med ADHD och slutligen barn med cochleaimplantat.

Legitimerade logopeder och psykologer har behörighet att använda testet. Special- och talpedagoger kommer att kunna få testbehörighet efter att ha gått en tredagarsutbildning.

CELF beräknas vara klart nu i maj. •

*Astrid Frylmark
Carmela Miniscalco*

på Stockholms universitet, menar att ”skolspråket inte är någons modersmål”. Med det vill hon ha sagt att *alla elever* i den svenska skolan behöver och gynnas av det språk- och kunskapsutvecklande arbets sättet.

Lärare har alltså allt att vinna på att anta den utmaning som det innebär att lära om och arbeta språk- och kunskapsutvecklande för: *Genrepedagogiken fungerar!* •

Anniqa Sandell Ring
Nationellt centrum för svenska som andraspråk, Stockholms universitet

Upplevelser av språk

Som sjuåring började jag i skolan utan att kunna svenska. Jag brukar tänka tillbaka på mina första skolår och de svårigheter jag upplevde i mötet med det nya språket och jämföra med de svårigheter barn med språkstörning kan uppleva. Svårigheterna var övergående för mig men minnet av hur jag upplevde dem finns kvar.

I mötet med inhemska talare av ett språk du inte fullt ut behärskar kan du leva dig in i vardagen för barn som har någon grad av språkstörning.

Tänk på de fonologiska svårigheter du upplever när du försöker få till ett ljud i det främmande språket som du inte har i svenskan. Försök få till ett korrekt uttal av portugisiskans eller franskans nasala vokaler eller engelskans två olika th-ljud.

Upplev de grammatiska svårigheterna där du inte får till tempus utan desperat gestikulerar och pekar bakåt för att få personen du talar med att förstå att det du talar om hände igår och inte imorgon. Reflektera över hur hårt du måste koncentrera dig för att t.ex. uppfatta de grammatiska markörerna i slutet av verbformerna i det spanska spontantalet.

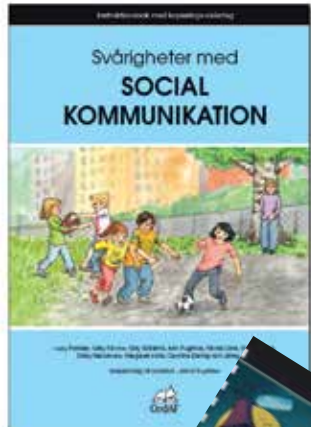
Paula Caleca Costa Hallberg

Den variation av ord du vanligtvis brukar använda dig av i svenskan decimeras till ett språk med färre nyanser och du har svårare att plocka fram rätt ord för det du vill beskriva. Även de pragmatiska svårigheterna visar sig när du inte hänger med i de subtila nyanserna i språket. Skämten går dig förbi eller du skrattar för sent eller vid fel tillfälle. Du uppfattas som bufflig, blyg eller förvirrad.

Känn hur det är att samtala med några få som du känner väl och jämför det med försök till samtal i en grupp med många som talar samtidigt.

Utsätt dig i sommar för denna situation och reflektera över likheterna med de svårigheter barn med språkstörning varje dag upplever i mötet med svenskan. ●

Paula Caleca Costa Hallberg
Talpedagog

Social kommunikation handlar om de pragmatiska färdigheter som krävs av oss alla. Barn med språkliga och/eller neuropsykiatriska svårigheter behöver extra stöd kring denna del av sin kommunikativa utveckling. Boken innehåller både fakta och praktiska råd till personal och föräldrar. Ett överskådligt diagram i början av boken kan användas för att lyfta fram både sådant som barnet är bra på och sådant som behöver stärkas.

Den narrativa förmågan är viktig - och grunden för att uttrycka sig i skrift är ju att få en glädje i att berätta för andra. Ju bättre man kan berätta när man är liten, desto bättre läsförståelse när man är stor. **Berätta.nu** är en fristående fortsättning för 11-15-åringar på tidigare utgivna **Berätta tillsammans**. Böckerna passar särskilt bra för elever med svenska som andra språk och barn med språkstörning.

Höstterminen 2013 ordnar jag studiekvällar i bl.a. Stockholm och Karlstad om berättande hos barn med nedsatt språklig förmåga.

www.frylmark.net för pedagoger och logopedier. Här finns inbjudan till mina kurser, beskrivning av böcker och en hel del bonusmaterial.

www.spraklek.se för föräldrar och andra intresserade. Här finns fakta om språkutveckling - när den fungerar och när det finns svårigheter.

Astrid Frylmark, OrdAF AB
Följ oss på Facebook/spraklek

**SPRÅK
LEK**

Inför höstens årsmöte skulle valberedningen vilja få in förslag på medlemmar som vill engagera sig i SFFL:s styrelse och redaktion. Bra om vi kan få en spridning över landet och av personer som är inom de olika professioner som finns representerade bland SFFL:s medlemmar.

Har du förslag, eller är du själv intresserad, så mejla till SFFL:s valberedning:

Åsa Lindström, asa.lindstrom@spsm.se

Anita Laurin, anita.laurin@sodersjukhuset.se

Förebyggande läsning och skrivning i förskoleklassen och specialpedagogisk ”reparation” i åk 6

Att professor Bente Hagtvet brinner för konferensens huvudtema ”Lekens kraft och språkligt samspel” råder det ingen tvekan om då vi som åhörare ser henne inta talarstolen och uppta hela rummet med sin entusiasm. På Oslo universitets hemsida möts jag dessutom av en gedigen lista över Bente Hagtvets publikationer i ämnet muntlig och skriftlig språkutveckling. Med känslan av att jag har en unik upplevelse framför mig fattar jag pennan och låter mig svepas med.

Språk, läsning och skrivning – teman med aktualitet

Inledningsvis konstaterar Bente Hagtvet att det kanske är dags att revidera boken *Skriftspråksutveckling genom lek*, där hon för snart 30 år sedan utmanade en rådande föreställning om att skriftspråksutveckling var förbehållen skolans verksamhet. I dag ställer hon sig frågan om barn över huvud taget har tid att leka.

Varför är då detta tema, tidig skriftspråksstimulering och lek, lika aktuellt i dag som

för 30 år sedan? Hagtvet identifierar några bakomliggande anledningar till detta: stora folkförflyttningar med barn som inte behärskar undervisningsspråket så väl som skolan önskar, sociala mediers ökade krav på skriftspråklig kompetens och allt sämre resultat på internationella tester av läsning och skrivning.

En alltför stor grupp elever lämnar skolan utan fullständiga betyg och avhoppet från gymnasieskolan är många. Orsakerna till skolsvårigheter varierar. Bente Hagtvet konstaterar dock att bristande läsförståelse kan ses som en huvudorsak till allt svagare prestationer i skolan. Detta ’achievement-gap’ bottnar i ett ’language-gap’.

Longitudinella studier visar, enligt Hagtvet, sambandet mellan svag tidig språkutveckling och senare språkliga svårigheter i form av litet ordförråd och brister i läsförståelse. Detta säger å ena sidan något om betydelsen av tidiga logopedinsatser och å andra sidan något om förskolans utmaning i att ge alla barn goda och lika förutsättningar för språkutveckling.

Det finns en kumulativ tanke här som kort kan sammanfattas som så att den som kan ord har lättare att ta till sig nya ord. Vi måste alltså så tidigt som möjligt kompensera för den uteblivna snöbollseffekt som språkstörning kan innebära i barns ordtillägnande genom att prata, prata och prata i alla sammanhang. I detta förebyggande arbete ser Hagtvet förskolan som en viktig arena där leken har unika förutsättningar att bli lärande med motivation.

Finns det tid för lek?

Vi behöver utvärdera effekterna av det vi gör. Det är inte så att all testning är av ondo. Dock menar Hagtvet att det finns en tendens i samhället att nationella och internationella tester tas alltför allvarligt och att evaluering därmed riskerar att bli målet. Testning av barn påverkar hela pedagogiken och kan i värsta fall leda till att man inte hinner med att leka.

Det är vedertaget inom utvecklingspsykologisk forskning att barn lär språk, social kompetens, problemlösning etcetera genom lek. Hur kan det då komma sig att leken allt

mer tenderar att bli en pausaktivitet i förskola och förskoleklass i stället för att användas professionellt till att skapa lärande på barns egna premiser? Var finns den pedagogiskt styrda leken, undrar Hagtvet.

Den pedagogiskt styrda lekens möjligheter

Bente Hagtvet vädjar till oss att inte glömma bort pedagogiska strategier som tidigare har använts och fungerat inom förskolan. I ramlek planerar vuxna och barn leken tillsammans utifrån gemensamma upplevelser. Förberedelserna inbegriper massor av språkstimulering då man förhandlar om lekens tema, ramar, miljöer och möjliga händelseförlopp. I förberedelse, genomförande och efterföljande samtal kan skriftspråket med fördel involveras. Det kan handla om att skriva barnens namn, sätta etiketter på varorna i affären, skriva listor med mera. Slutsatsen är att det är viktigt att använda de möjligheter det ger att finnas med i barnens lek.

Politikernas lösningar

I Norge främjas tidiga insatser och förebyggande arbete bland annat i form av att alla barn ska kunna ta del av förskolans pedagogiska verksamhet. Det pedagogiska innehållet i förskolans verksamhet diskuteras mer sällan. Från politiskt håll förordas också tidiga specialpedagogiska insatser, inkludering och anpassningar i de tidiga åldrarna. Bente Hagtvet höjer ett varnande finger och konstaterar att även om tidiga

Bente Hagtvet

insatser är viktiga, måste det också finnas resurser för att hjälpa de elever på mellan- och högstadiet som behöver stöd i sin läs- och skrivutveckling. Dessa barn kan inte prioriteras bort med hjälp av politiska honnörsord.

En verklighetsbild – praxis

Skriftspråksstimulering har traditionellt sett ett svagt fäste i förskolan och förskoleklassen i både Norge och Sverige. De lagar och styrdokument som reglerar verksamheterna och deras innehåll är också vaga. Utöver detta dilemma identifierar Hagtvæt en gängse metodfrihet, som bidrar till att graden av skriftspråksstimulering i förskola och förskoleklass till stor del är avhängig den enskilde pedagogiske ledaren. Senare utbildningsreformer har dessutom medfört en otydlighet vad gäller arbetsfördelning mellan förskola, förskoleklass och skola när det gäller tidig läs- och skrivinläring/skriftspråksintroduktion.

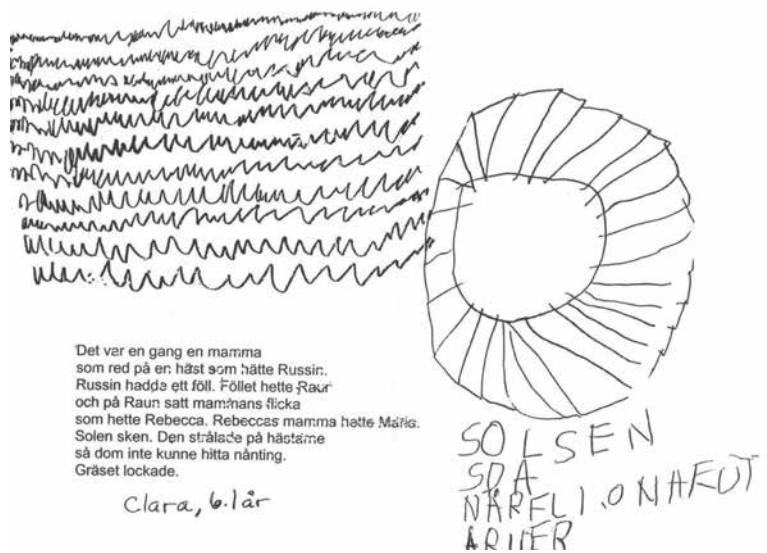
Svensk forskning på tidigt skriftspråkande har funnit att bokstäver lärs ut som formella enheter i såväl svensk förskola som förskoleklass och första klass. Detta är, enligt Bente Hagtvæt, ett allvarligt resurslöseri. I hennes egen forskning har det också visat sig att bokstavsintroduktionen i förskolan blir allt mer formalistisk. Man lär sig alltså bokstäver som formella enheter, frikopplat från funktionen läsning.

De barn som gör den funktionella kopplingen mellan

bokstäver och läsning/skrivning får huvudsakligen förståelsen hemifrån. Det riskerar att ge upphov till allvarliga socialt betingade skillnader. Bente Hagtvæt identifierar förskolans potential att motverka dessa skillnader i barns grundläggande läs- och skrivutveckling bland annat genom så kallad 'upptäckandeskrivning'. Det tidiga skrivandet, upptäckandeskrivning (invented writing/invented spelling), beskriver hon som den process där barnet experimenterar med att omsätta meningar, ord och ljud till skrift och därmed upptäcker samband mellan fonemstruktur och ortografisk struktur.

Detta är dock inte helt oproblematiskt då vuxnas aktiva mediering vid olika pedagogiska aktiviteter i förskolan är situationsbetingad, enligt Hagtvæts forskning. I situationer då barn ombeds skriva och berätta till sina bilder (upptäckandeskrivning) tenderar pedagogen att dra sig tillbaka och inte vägleda på samma sätt som i övriga kommunikativa aktiviteter. Orsakerna till denna passiva hållning vid skriftspråksaktivitet ska bli föremål för ytterligare forskning.

Tidig skrivning är också språkstimulering
Det finns några vedertagna centrala språkstimulerings-

(Hagtvæt, B.E.: *Språkstimulering, Tal och skrift i förskoleåldern, Del 1 och Del 2, Stockholm, Natur och Kultur, 2004.*)

områden som är rikligt beforskade och som har fått genomslagskraft i litteratur såväl som i praxis. Ett är det utvecklande samtalet och ett annat är högläsning för barn. Båda initierar goda kommunikationssituationer och finns i många pedagogers medvetande utan att nämnvärt ifrågasätas. Upptäckandeskrivning som möjlig språkstimulerande aktivitet i förskolan borde vara en lika naturlig verksamhet, tycker Hagtvvet som vill uppmana oss att föra in skriftspråket tidigt och knyta det till barns lek.

Genom att uppmuntra barns upptäckandeskrivning kan vi skifta fokus från den formalistiska bokstavsinläringen till en mer givande funktionell introduktion till skriftspråket. Att med hjälp av symboler, bokstäver eller kladd, förmedla ett innehåll till en bild man själv har ritat är en unik aktivitet som ger barnet en förståelse för vad skriftspråk är. Som exempel berättar Bente Hagtvvet om försök där förskollärare uppmanades att använda sig av barnens upptäckandeskrivning och att aktivt stimulera deras funktionella användande av skriftspråket. Utvecklingen bland barnen under ett års tid var enorm. De förskollärare som deltog i försöket upplevde också en ökad medvetenhet hos sig själva.

Bente Hagtvvet ställer sig frågan om det kan vara så att barn alltid har haft en skriftspråklig nyfikenhet men har vuxit upp i en kultur/praxis

som inte har använt den. Eller är det så att förskolebarn blir mer intresserade av att skriva tack vare de möjligheter som upptäckandeskrivningen ger? Oavsett svar så finns det här en identifierad men oanvänd källa till skriftspråkstimulering som i Hagtvvets tycke är mycket viktigare och mycket mer spännande än att formalistiskt lära bokstäver år efter år.

De hypoteser som Bente Hagtvvet för länge sedan ställde upp kring upptäckandeskrivning börjar även bekräftas genom internationell forskning på området. Stimulering i form av upptäckandeskrivning påverkar läs- och skrivutvecklingen positivt. Anledningen till det är att skrivning ställer metakognitiva krav, den tar tid och den stärker sambandet mellan ljud, bokstav och mening.

Genom att låta barns upptäckande, spontana skrivning ta plats i förskolan ges möjlighet till förståelse för att fonem och grafem är element i en helhet och att dessa samordnas med semantiken. I en ytterligare förstärkning av upptäckandeskrivningens betydelse lyfter Hagtvvet fram forskningsresultat som har visat att de barn som har en funktionell bokstavskunskap också har en hög fonemsäkerhet. Hög fonemsäkerhet resulterar i sin tur i en kort etableringsfas för läsning och skrivning och en ihållande god läs- och skrivförmåga över tid.

Den funktionella bokstavskunskapen är alltså viktig – och upptäckandeskrivningen

i förskolan är en möjlig väg till den. Små barns skrivning växer fram ur teckningar och lek. Varför används då inte leken i högre grad i detta proaktiva arbete, undrar Bente Hagtvvet.

Specialpedagogiska insatser

Avslutningsvis konstaterar Bente Hagtvvet att det, tidiga insatser till trots, måste finnas en specialpedagogisk kraft att sätta in för att hjälpa elever i mellan- och högstadiet med läs- och skrivsvårigheter. När vi ser att ett barn kämpar mer än andra så ska vi tro på det vi ser med en gång, är hennes uppmaning till oss. Föreläsningens avslutande ord betonar vikten av specialundervisning och vi lämnas med en forskningsbevisad övertygelse om att det aldrig är för sent. ●

Lena Stagmo

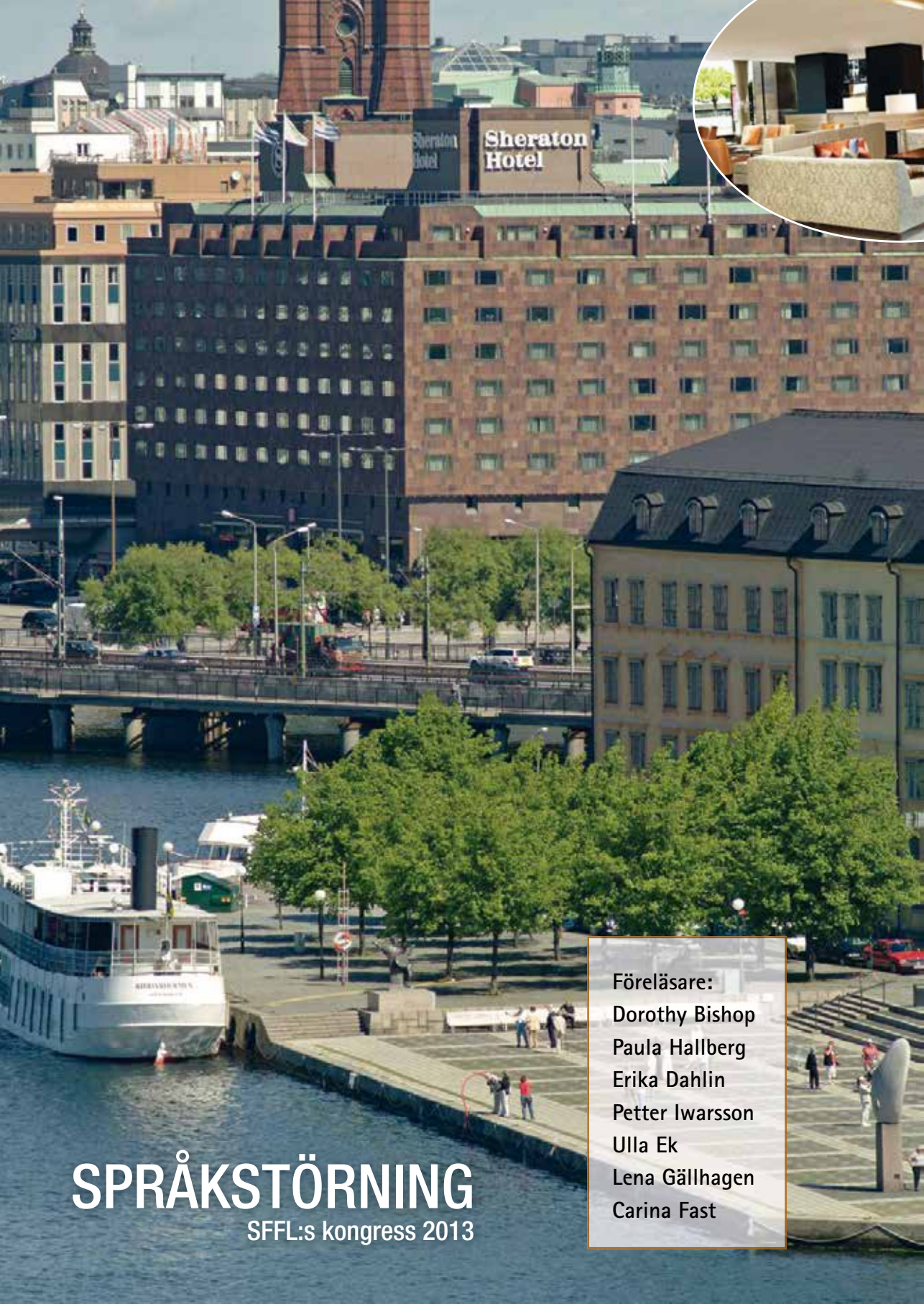
Referenser

Hagtvvet, B.E.: *Språkstimulering, Tal och skrift i förskoleåldern*, Del 1 och Del 2, Stockholm, Natur och Kultur, 2004

Hagtvvet, B: *Skriftspråksutveckling genom lek*, Stockholm, Natur och Kultur, 1990.

Hagtvvet, B.E. & Pålssdóttir, H.: *Lek med språket*. Stockholm, Natur och Kultur, 1998.

Föreläsare:
Dorothy Bishop
Paula Hallberg
Erika Dahlin
Petter Iwarsson
Ulla Ek
Lena Gällhagen
Carina Fast

SPRÅKSTÖRNING

SFFL:s kongress 2013

SPRÅKSTÖRNING

SFFL:s kongress 2013

- Arbetsminne, uppmärksamhet och hjärnan
- Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar
- "The Big Five", nya kunskapskrav i skolan

Välkommen till SFFL:s kongress 15–16 november 2013

Nyhet! I år är vi på Sheraton hotel, Stockholm.

Denna gång utgår vi från barn med språkstörning och deras svårigheter i relation till andra funktionsnedsättningar och skolans kunskapskrav.

Medlemmar får en personlig inbjudan.

Mer information i kommande nummer av Tal & Språk samt på www.sffl.se.

”Leka bör man, annars dör man!”

Om lekens roll vid människoblivandet

Avslutningstalare vid SFFL:s kongress i november 2012 var Manne af Klintberg. Med såväl leken som språket i fokus har han under 40 år roat både barn och vuxna, ofta i egenskap av clownen Manne. Numera är han också ordförande i den svenska föreningen inom organisationen International Play Association (IPA) – Promoting the Child’s Right to Play. En kortfattad beskrivning av IPA följer efter denna artikel, under rubriken *IPA – internationellt och i Sverige*.

Inledningsvis beskriver Manne af Klintberg hur barns kreativitet öppnar möjligheter för allehanda sätt att leka, ibland på ställen som många vuxna finner direkt olämpliga. Han berättar om olika exempel där barn på eget initiativ skapat lekplatser i rivningshus eller på byggarbetsplatser. Enligt Manne är ett av IPA:s kärncitat ”hellre en bruten arm än en bruten vilja”, vilket är talande för den inneboende förmåga och vilja till lek som oftast finns hos barn. Dock lyfter Manne fram att det finns barn som inte spontant kommer igång med sitt lekande. Orsakerna till det kan variera, exempelvis att barnet varit med om traumatiska händelser eller har en specifik funktionsnedsättning. Oförmåga att leka är

Manne af Klintberg

enligt Manne i sig att betrakta som en funktionsnedsättning och det är därför av största vikt att barn får lekstimulans. Den svenska IPA-föreningen driver i dag ett projekt som syftar till att föräldrar, förskolor och skolor ska kunna få stöd när det gäller att få igång lekande hos barn som av olika anledningar inte knäckt lekkoden.

I föreläsningen tar Manne af Klintberg även upp ett resonemang kring frågan om vad som kännetecknar personer som blivit framgångsrika uppfinnare och/eller nobelpristagare. Han belyser hur det på olika sätt framkommit att de i många fall är personer som under sin uppväxt fått stor möjlighet, frihet och stimulans till lek. Det kan i sin

tur ha bidragit till att dessa individer utvecklat förmågan att, som Manne uttrycker det, tänka utanför boxen. Manne lyfter även fram tillägnet av litteratur som centralt för utvecklingen av fantasi, humor, kreativitet och empati. Lekande och läsning är således betydelsefulla faktorer för att stimulera människans empatiska förmåga och just empati är enligt Manne ”det som kommer att rädda mänskligheten – om det finns en räddning för mänskligheten”.

Manne af Klintberg berör även aktuell forskning som finns kring hjärnans spegelneuroner. I boken *Varför jag känner som du känner: intuitiv kommunikation och hemligheten med spegelneuroner* (2007) skriven av Joachim Bauer, redogörs för spegelneuroner och den betydelse de har bland annat för människors förmåga att känna sympati, ha medkänsla och utveckla empati för varandra.

Ett annat litteraturtips som Manne nämner är *Barbros bästa lekar för livet* (2009), skriven av fritidspedagogen och lekaren Barbro Samuelson. Här finns vägledning till över 1 000 lekar och ramsor att inspireras och ha glädje av i många olika sammanhang.

Avslutningsvis berättar Manne af Klintberg att den

svenska IPA-föreningen, som i dag har namnet IPA – Barns rätt till lek, inom kort också kommer att lägga till namnet Lekfrämjandet. Detta för att tydliggöra vad föreningen arbetar för och med.

Lek finns i allt jag gör, i mitt jobb som clown likaväl som när jag lagar mat. Jag kan inte se en film eller läsa en bok utan att leka vidare på det jag ser och hör. När jag ser mig omkring ser jag tydligt att leken fattas hos många, vilket gör mig bedrövad.

(af Klintberg, www.ipa-sweden.org)

IPA – internationellt och i Sverige

IPA är en förkortning för International Play Association – Promoting the Child’s Right to Play. IPA är en internationell, politiskt obunden organisation vars värderingar och arbete har sin grund i Förenta Nationernas barnkonvention, framförallt artikel 31. Att få leka är en mänsklig rättighet och i artikeln står att varje barn har rätt till vila och fritid samt lek och rekreation anpassad efter barnets ålder. På Rädda Barnens hemsida www.rb.se finns artikel 31 i sin helhet översatt till svenska, tillsammans med övriga artiklar i barnkonventionen.

Stina Wretlind-Larsson, på 1950-talet verksam som parkleksintendent i Stockholm, kan ses som initiativtagare till det som i dag är den internationella organisationen IPA.

Hon tog i mitten av 1950-talet kontakt med FN:s sociala kontor i Genève och lyfte där frågan om barns rättighet och möjlighet till lek. Hennes initiativ föranledde ett internationellt seminarium med ett antal europeiska länder. Därefter bildades 1961 i Danmark Dansk Legeplads Selskap, vilket anses vara grunden till dagens IPA. I Danmark togs samma år också initiativ till en internationell konferens där International Playground Association bildades, därav förkortningen IPA. Sitt nuvarande namn fick den internationella organisationen 1982. En av anledningarna till namnbytet var att det ursprungliga namnet kunde föra tankarna till att organisationen var en gemensam förening för olika lekplatser.

IPA har i dag medlemmar i cirka 50 länder, varav 21 har egna aktiva föreningar. De initierar och arbetar med olika aktiviteter och projekt i syfte att främja varje barns rätt till lek. Exempel på sådana aktiviteter kan vara organiserande av eller deltagande i konferenser där leken på olika sätt står i fokus. Andra projekt kan vara utformandet av lekplatser eller att organisera lekdagar. Nuvarande ordförande för den internationella organisationen är Theresa Casey (Skottland).

IPA – Barns rätt till lek är namnet på den svenska föreningen, som bildades 1982. Föreningen är helt ideell och finansieras i första hand med medlemsavgifter, men man ansöker även om och tar emot bidrag för de olika projekt

som bedrivs. I föreningen finns representanter från olika yrkesområden och alla som är intresserade av IPA:s mål är välkomna som medlemmar. Här i Sverige finns i dag drygt 100 medlemmar, både enskilda individer och kommuner och föreningar, t.ex. Unga Örnar. Ordförande för den svenska föreningen är Manne af Klintberg.

Vart tredje år hålls en internationell konferens, dit samtliga IPA:s medlemmar bjuds in. Den första konferensen hölls som nämnts i Köpenhamn 1961 och därefter har en rad konferenser hållits, med olika infallsvinklar och teman kring lekens betydelse för barn. Den senaste hölls i Cardiff 2011 och hade namnet *Playing into the Future – Surviving and Thriving*.

För den intresserade finns ytterligare information om IPA att hämta dels via den internationella IPA-hemsidan, som har adressen www.ipa-world.org, dels på den svenska föreningens hemsida: www.ipa-sweden.org.

Camilla Svedelius

Referenser

- Bauer, J. (2007). *Varför jag känner som du känner: intuitiv kommunikation och hemligheten med spegelneuronerna*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Samuelsson, B. (2009). *Barbros bästa lekar för livet*. www.ipa-sweden.org
- www.ipa-sweden.org
- www.ipaworld.org
- www.rb.se

Anna Kaya – lärare

- belönad av Svenska Akademien

”Jag tycker om att tänka tillsammans med andra, att fundera, vända och vrida på olika frågeställningar. Jag tycker om att lära av och med andra och jag utvecklas av att utbyta tankar och erfarenheter med många olika människor.” Så skriver Anna Kaya på sin blogg nyisvenskaskolan.blogspot.se. Under ett par timmar har jag förmånen att få träffa henne och göra just det som hon beskriver att hon gillar; utbyta tankar och erfarenheter om undervisning av nyanlända elever och om språkstörning.

Vem är Anna Kaya?

Anna Kaya är lärare i svenska som andraspråk år 1 - 6 på en skola i Sigtuna kommun. Skolan är en av dem i kommunen som tar emot nyanlända elever med annat modersmål än svenska. Anna arbetar halvtid på skolan och halvtid som webbredaktör på Nationellt centrum för svenska som andraspråk. 2012 fick Anna Kaya Svenska Akademiens svensklärarpris för att hon *genom sin gärning har stimulerat intresset hos unga människor för svenska språket och litteraturen*. ”Vilken fantastisk bekräftelse. Det fanns inte på kartan att en vanlig lärare som jag skulle kunna få detta pris!” säger hon. Förutom den

prissumma som Anna fick ta emot erhöll skolan en summa pengar som möjliggjorde att en tidigare pristagare, Anne-Marie Körling (föreläsare på SFFL:s kongress 2012), kunde bjudas in för att föreläsa om hur hon jobbar med texter och ”modella” läsundervisning. Dessutom köpte skolan in många nya böcker.

Hur arbetar Anna Kaya?

Anna Kaya har arbetat ett tiotal år i förberedelseklass men sedan vårterminens start i år stöttar hon elever som har svenska som andraspråk och som flyttat ut i vanliga klasser efter en period i förberedelseklass. Hon kan stötta elever i klassrummet men när eleverna är äldre, till exempel i år 6, då läromedelstexterna blir mera omfattande och ämnesspecifika kan Anna och eleven lämna klassrummet och tillsammans förbereda lektioner och skapa förståelse. Det gäller ofta ämnena SO, NO och MA.

”Tanken är också att jag ska vara ett stöd för lärarna så att det blir ett språkutvecklande arbetssätt i alla ämnen”, framhåller Anna. ”Eleverna som kommer får inte stanna upp i sin kunskapsutveckling bara för att de flyttar till ett nytt land.”

Vilka är eleverna?

Eleverna har många olika språk. Ryska, polska, rumänska, urdu, spanska, swahili, thai, mandarin, mongoliska, arabiska, kurdiska, somaliska ger Anna som exempel. ”Om det finns lärare så får eleverna modersmålsundervisning och även kontakt med studiehandledare, som är en viktig språklig och kulturell bro mellan svenska och modersmålet”, säger hon.

Elevernas bakgrund

Majoriteten av eleverna kommer till Sverige med anhöriganknytning eller för att föräldrarna fått arbete här. Det finns också barn till en grupp flyktingar som ännu inte fått uppehållstillstånd. De nyanlända har oftast gått i skola i hemlandet. ”All personal måste tillägna sig ett språkutvecklande arbetssätt. Det är en ansvarsfråga för alla, oavsett ämne. De nyanlända måste dels lära sig ett nytt språk, dels lära sig på ett nytt språk och det är en oerhört krävande process. De får inte stanna upp i sin kunskapsutveckling!”, betonar Anna. Hon fortsätter: ”Det är gynnsamt när de nyanlända är mellan nio och elva år. Då har de oftast ’knäckt läskoden’ och det är inte ännu alltför långa och krångliga

texter i skolan här. Det är bra, de har en kunskapsbas som de kan utgå ifrån”.

Flerspråkighet och språkstörning

Det händer att Anna möter elever med språkstörning i sitt

arbete. ”Jag kan känna på mig att en del elever inte utvecklar svenska som andraspråk som man väntar sig. Utvecklingen går inte framåt. Till exempel kan de ha svårt att repetera, jag undrar över uttalet ibland – är det hörsel, munmotorik

som brister -, ordbilder fastnar inte trots många upprepningar. Ja, det kan vara många olika småsaker som gör att jag funderar om det är en språkstörning”, säger Anna och fortsätter: ”Jag börjar med att tala med modersmåls läraren, →

om det finns någon, för att höra mer om elevens modersmål. Jag försöker också tala med föräldrarna, men det kan vara svårt att tala om det här via tolk, tycker jag. Jag skulle gärna ha mer kontakt med logoped. Det går självklart att begära elevstödande insatser från elevhälsan men ibland är det svårt att förstå för dem som inte jobbar direkt med eleverna.”

Anna berättar att hon och hennes kollegor har gått en kurs i TAKK, anordnad av kommunen. ”Jag hade elever som jag misstänkte hade språkstörning men inte bara dom utan alla i förberedelseklass har nytta av både teckenförstärkning och mycket bilder”, framhåller hon.

I boken *Flerspråkighet i skolan – språklig utveckling och undervisning* (Salameh, 2012) finns det ett kapitel (kapitel 3) om språklig bedömning av flerspråkiga skolbarn. Där beskrivs hur utvecklingen av modersmål och andraspråket kan bedömas. Salameh visar att det kan vara möjligt att klargöra vad som är bristande exponering för andraspråket respektive vad som tyder på språkstörning men hon betonar också att underdiagnostisering av språkstörning inte är ovanligt för barn med flera språk.

Det blir givetvis en ännu större utmaning att ge flerspråkiga elever med språkstörning rätt verktyg och strategier för att utveckla sina språk; för att uttrycka sig på, att tänka och lära på. En förälder, aktiv

i föräldraföreningen Talknuten, har efterlyst språktolkar i skolan för elever med språkstörning. Anna Kaya anser att det borde finnas språkutvecklare som stöd i svenska för andraspråks elever och lärare i de olika ämnena. Fokus på språk gynnar alla elever. ”En språkutvecklare kan hjälpa alla lärare att sätta på sig språkglasögon och språkförstärkare. Med begripligt språk underlättas kunskapsinhämtningen. Planering ska ske inte bara med tanke på ämnesstoffet utan också med utgångspunkt från elevernas språknivå och vilka språkliga förmågor som krävs för att nå kunskapsmålen”, säger Anna med emfas.

Språk- och kunskapsutvecklande arbetsätt

”Det ställer höga krav på hur man undervisar nyanlända elever. Man kan ju inte ta för givet att dom har basen med sig. Det räcker inte att gå igenom ämnesspecifika facktermer dvs svåra ord som är nya för alla elever. Alla lärare måste med hjälp av en språkutvecklingslärare tänka på de allmänna, ’självklara’ skolorden, till exempel fastställa, motsvara, rymma; ord som kan ha olika betydelser i olika ämnen”, säger Anna bestämt. (Läs gärna den intressanta rapporten *OrdiL* – en korpusbaserad kartläggning av ordförrådet i läromedel för grundskolans senare år gupea.ub.gu.se). ”Inferenser, metaforer, homonymer, synonymer, antonymer, bildlika uttryck

– det vimlar av sådant i vårt språk utan att vi vanligtvis funderar särskilt mycket på det”, säger Anna. ”Vi måste jobba med språkliga strukturer i texter, språkliga drag som är osynliga, sånt måste vi synliggöra.”

Lässtrategier och läsförståelse är viktigt i alla ämnen och alla lärare borde fundera över hur eleverna på bästa sätt ska utveckla lässtrategier i deras ämne. En språkutvecklingslärare kan handleda ämneslärare och visa på vad det är i texter eller talade genomgångar som kan vara språkliga hinder för elevernas kunskapsutveckling.

Anna betonar att det inte räcker med ordkunskap utan eleverna måste också kunna använda rätt ord och uttryck i rätt sammanhang, beroende på samtalspartner och samtalsituation.

Tidens betydelse

Anna Kayas åsikt att nio - elva år är en gynnsam ålder för nyanlända elever stöds av forskare. Enligt Salameh (2012) har det påvisats att de elever som hade minst två års skolgång i hemlandet klarade skolan bättre på andraspråket. Att andraspråkstalare ofta utvecklar ett fungerande tal-språk för vardagskommunikation snabbare än de utvecklar det språkbruk som behövs för skolarbete känner vi till. I Vetenskapsrådets rapport *Flerspråkighet – en forskningsöversikt* (5:2012) och i Salameh (2012) ges samma uppgifter om hur lång tid det tar att utveckla ett språk som

är tillräckligt för lärande i skolan, beroende på när barnet kom till målspråkslandet:

Ankomstålder	Tidsåtgång
5–7 år	3–8 år
8–11 år	2–5 år
12–15 år	6–8 år

Anna Kaya påpekar dock att det är många olika faktorer som samverkar när det gäller barnens språkutveckling och att en del elever behärskar skolspråket väl efter bara ett par år. ”Arbets sättet och förhållningssättet i klassrummet är av stor vikt. Har man det vi kallar ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt, då får eleverna en bättre chans”, framhåller hon. Läs mer om detta i Vetenskapsrådets rapport del III.

Det saknas än så länge ett kartläggningsmaterial för att ta reda på vilken kunskap de nyanlända barnen har när de kommer till skolan men Skolverket har fått i uppdrag att ta fram ett sådant material liksom ett bedömningsmaterial i svenska. (Det finns mera information på skolverket.se/skolutveckling/nyanlända-barn-och-ungdomar/integrationsinsatser-i-skolan-1.192723)

En arbetsgrupp inom SPSM håller på och översätter och anpassar ett flerspråkigt kartläggningsmaterial gällande avkodning och läsning. Detta ska kunna vara till hjälp i skolan när man undrar om en flerspråkig elev, som har problem med läsning och skrivning på sitt andraspråk

svenska, har dyslexi eller om det hänger samman med andraspråksinläringen. Materialet är ursprungligen norskt. (På hioa.no/Om-HiOA/NAFO/Kartlegging-av-leseferdighet finns mera information.) Om kartläggningen, som kommer att omfatta flera modersmål, pekar mot dyslexi är det viktigt att eleven får en mera djupgående utredning av personer med kompetens inom flerspråkighetsområdet, språkstörning och dyslexi. Samverkan mellan olika yrkeskategorier är viktig och det bör finnas någon på skolan som är ansvarig för detta. Håll utkik på spsm.se under senare delen av 2013 då materialet ska gå att beställas i SPSMs webbutik.

Anna Kayas utvidgade kollegium

”Det var Anne-Marie Körling som myntade begreppet utvidgat kollegium”, berättar Anna. ”Genom bloggar, Twitter, Facebook får jag tankar, idéer och inspiration från andra lärare. Det är berikande på ett nytt sätt. Man kan bli hemmablind. På sociala medier är det ett givande och tagande. Sharing is caring, säger vi där. Vi möts regelbundet på *Skolchatt på twitter* (kl 20 - 21 varje torsdag) med ett förbestämt tema.

Jag bloggar på nyisvenska-skolan.blogspot.se och skollyftet.se, som är en samlingsplats för lärarröster. *Edcamp* är en knytkonferens. (På en knytkonferens tar man upp ett ämne som man vill diskutera.

Ibland har knytkonferenser ett tema som man utgår ifrån men oftast utgår den istället från det deltagarna på plats visar sig intresserade av, se edcamp.se) Det är kompetensutveckling och en kraft i detta!” säger Anna Kaya som tar ansvar för vilka inlägg som publiceras på hennes blogg. ●

Ylva Segnestam

Anna Kaya rekommenderar:
Gibbons, P. (2006). *Stärk språket, stärk lärandet*. Hallgren & Fallgren.

Gibbons, P. (2011). *Lyft språket, lyft tänkandet. Språk och lärande*. Hallgren & Fallgren. Tredje uppdaterade upplagan. (Recenserad i *Tal & Språk* nr 1/13)

Hajer, M. & Meestringa, T. (2009). *Språkinriktad undervisning*. Hallgren & Fallgren.

Johansson, B. & Sandell Berg, A. (2010). *Låt språket bära. Genrepedagogik i praktiken*. Hallgren & Fallgren.

Salameh, E-K. (red). (2012). *Flerspråkighet i skolan – språklig utveckling och undervisning*. Natur & Kultur. (Recenserad i *Tal & Språk* nr 1/13)

Vetenskapsrådets rapport (5:2012). Flerspråkighet – en forskningsöversikt. vr.se

En förälders reflektioner...

Se mig för den jag är!

Jag har fyra söner varav tre med dyslexi och den yngsta med tidigare diagnos verbal dyslexi som ändrats till dyslexi. Min erfarenhet är att individanpassningen brister i många klassrum i dag och att eleverna därför inte får växa i sin egen takt. De flesta lärare saknar i dag utbildning i hur de ska arbeta med och möta barn med läs- och skrivsvårigheter och därför läggs stort ansvar på eleven själv.

Elever med dyslexi läser helst med öronen

Mina barn liksom andra elever som har dyslexi läser helst med öronen för att inhämta faktatexter. Vid skrivningar är det viktigt att barnen med dyslexi enbart kan fokusera på att svara på uppgiften och visa sin kunskap – inte att energin går åt till att tyda texten och förstå frågan. Ett barn med språkstörning läser gärna texten själv men behöver diskutera innehållet i texten och få det förklarat från olika synvinklar för att kunna ta till sig textens innehåll. Muntligt prov kan vara ett bra stöd för dessa elever.

I år har nationella provet i svenska ändrats för årskurs nio så att det har förlängts för alla elever och de med läs- och

skrivsvårigheter har inte längre rätt till förlängd skrivtid.

Hur rättvis är vår skola då? Tillgodoser skolan alla elevers behov? Jag efterlyser individanpassningen!

Andra elever läser med ögonen

Det är en självklarhet att elever med glasögon eller hörapparat får använda sina hjälpmedel dagligen i skolan, på skrivningar och på nationella prov. Det är ingen lärare som betraktar det som fusk. Jag har aldrig upplevt att en lärare skapar en ”rättvis” provmiljö genom att låta elever med behov av glasögon eller hörapparat få ta av sig dessa inför något prov, läxförhör eller nationella prov. Dessa elever läser med ögonen. Elever med dyslexi läser med öronen men att använda talsyntes som läser upp texten betraktas som fusk för dessa elever. Då gäller det att som förälder veta vilka rättigheter en elev med läs- och skrivsvårigheter har, så att de kan kompenseras med lärverktyg under prov eller få möjlighet att göra ett muntligt prov, vilket inte är självklart att eleven erbjuds. Har vi en rättvis skola då? Ges elever samma förutsättningar och möjligheter till att lyckas?

Generalisera inte

Du får som förälder alltid se upp – det finns så många föreställningar om barnen som har dyslexi. Kom ihåg att varje människa är unik, och att styrkor och svagheter gällande deras läs- och skrivsvårigheter, är olika för varje elev. Det är farligt att ha en fast föreställning och att generalisera. Jag har fyra pojkar med dyslexi. Alla fyra stavar bättre på engelska än på svenska men jag har många gånger fått höra att engelska kommer bli svårt för pojkarna p g a deras dyslexi, vilket inte alls stämmer för mina barn. Kom ihåg att läs- och skrivsvårigheter har många olika ansikten och att de är unika för varje elev likväl som eleven själv är unik.

Legitimation på kunskap om läs- och skrivsvårigheter

Jag efterlyser en obligatorisk utbildning för lärare så de står rustade att möta barn med läs- och skrivsvårigheter. Jag har ofta undrat hur det kommer sig att så många lärare jag mött under åren kan så lite om läs- och skrivsvårigheter och om IT och t ex vad en Daisyskiva eller vad ett lärverktyg är, vilka lärverktyg som finns och hur de används. Lärarna kan hjälpa till med att tala i

klarspråk och ha bra struktur vid genomgångar, förbereda elever om nästa arbetsområde, använda bildstöd, erbjuda anteckningar eller dispositions-
texter av innehållet i lektionen, inspelning av föreläsningar så eleven kan lyssna flera gånger, tillåta alternativa redovisningssätt och göra ordlistor i varje ämne. De kan se till att allt material finns digitalt och kan mejlas ut och att skolböckerna finns som ljudfiler. Allt detta gagnar alla elever i klassen inte enbart eleverna med dyslexi. Jag önskar att studieteknik och retorik införs tidigt i skolan för alla elever, inte bara som tillval.

Min dröm

Jag drömmer om, som så många andra föräldrar, en rättvis skola där alla elever uppmärksammas och utvecklas i sin egen takt. Där elever får arbeta vidare i de ämnen de är duktiga i och får stöd i de ämnen de behöver. En skola där skillnader i kommuners satsning på IT, lärverktyg och kompetensutbildning av lärare upphör och där antal datorer per elev är rättvist fördelade. En skola där lärarna har gått en mycket bra utbildning med djup kunskap i läs- och skrivprocessen och utbildats i hur de pedagogiskt kan integrera IT och lärverktyg i undervisningssituationen. En skola där elever börjar kartläggas redan i förskolan för att skolan ska upptäcka om eleven har läs- och skrivsvårigheter. En utökad kontakt mellan logoped, föräldrar och skolpersonal

Foto: Mikael Köbr, Bildstallet

Agneta Nilsson

skulle gagna våra barn. En bra dialog är viktig. Det är vad jag drömmer om.

Besök gärna min blogg <http://talosprak.blogg.se> där finns råd och tips om t ex hur läxläsningen kan göras mer

lustfylld, litteraturförslag, länkar till intressanta sidor. ●

Agneta Nilsson
förälder, IT-konsult &
ICC Coach

Besök gärna min blogg
<http://talosprak.blogg.se>

Nya böcker

Att se möjligheter i svårigheter: Barn och ungdomar med koncentrationssvårigheter (andra upplagan)

Av Britt-Inger Olsson och Kurt Olsson. Studentlitteratur 2013.

”En utredning medför att man måste göra etiska avvägningar på flera nivåer i processen....

Utredningar bör alltid fokusera på människors resurser i stället för på deras brister” (sid 32-33).

Citaten kan sägas anslå tonen i denna faktpäckade men verklighetsnära bok om elever som ofta vållar bekymmer. Boken är fylld av fakta och goda exempel. Inledningsvis innehåller boken kapitel om koncentrationssvårigheter, ADHD, psykosociala risk- och skyddsfaktorer och flera neuropsykiatriska tillstånd. Aktuell forskning om flickor finns refererad. I bokens senare del belyser kapitlen lärarens behov av verktyg som ett kognitivt förhållningssätt, samtalsmetodik och fokus på lösningar. Ett värdefullt avsnitt handlar om hur man kan öka barns självkänsla. Sist i boken finns hänvisningar till lagtext och regelverk.

Boken är en tillgång för alla lärare som oroar sig särskilt

för vissa barn och ungdomar i sin skola. ●

Astrid Frylmark

Låt språket bära.

Genrepedagogik i praktiken

Av Britt Johansson och An-niqua Sandell Ring. Hallgren & Fallgren 2012

Enligt Nationalencyklopedin är genre fortfarande en ”konstär- lig framställning med vissa gemen-

samma drag”. I undervisningen i svenska och svenska som andra språk har den australiska genreskolan och nyretorikens sätt att använda termen fått genomslagskraft. Ett av de inledande kapitlen i boken presenterar genre som begrepp. Genrepedagogiken vilar på tre ben, tre teoretiska utgångspunkter.

1) *Teorin om lärande* grundas på Vygotskys sociokulturella perspektiv; lära genom samarbete, närmaste utvecklingszon och stöttning.

2) *Teori om språk* enligt Hallidays systemisk-funktionella grammatik; fokus på språk och kontext, språket som verktyg för kommunikation och grammatik som betydelseskappare

3) *Skolgenrer och cykeln för undervisning och lärande* enligt Martin och Rothery; genrer, ämne och språk, explicit och stegvis undervisning, metaspråk.

I en överskådlig tabell över genrefamiljer presenteras huvudgrenarna *Berättarfamiljen*, *Faktafamiljen* och *Evaluerandefamiljen*, som också beskrivs i var sitt kapitel. Boken avslutas med genomgång av den systemisk-funktionella grammatiken och extramaterial i form av analyscheman och övningar.

Alla lärare är språklärare. Att lära är att lära språk, lära genom språk och lära om språk. Boken medvetandegör och tydliggör dessa processer. Som författarna själva skriver kan det stundtals vara svårt att vänja sig vid nytt innehåll i gamla begrepp, men väl värt besväret för att få handfasta och väl grundade metoder för att föra elever framåt. För, som författarna skriver, ”I situationer med höga krav och mycket stöd lär sig eleverna bäst.” Författarna betonar att deras bok inte är tänkt att läsas från pärm till pärm utan i stället bör finnas tillgänglig som stöd vid planering av ämne och text för kommande lektion. Använd på detta sätt gör boken stor nytta. ●

Astrid Frylmark

Kurskalendarium

NORDAND: Den 11:e konferensen om Nordens språk som andra- eller främmande språk

Datum: 13-15 juni 2013

Plats: Stockholm

Arrangör: Stockholms universitet. Institutionen för svenska och flerspråkighet och Institutionen för språkdidaktik

Information: www.su.se/nordand11

Andra internationella konferensen om: Cognitive Hearing Science for Communication

Plats: Linköping 16 – 19 juni 2013

Arrangör: Linnaeus Centre HEAD, Linköpings universitet

Information: <http://www.chscom2013.se/>

Child Language Seminar 2013

Arrangör: Universitetet i Manchester

Plats: Manchester

Tid: 24 – 25 juni 2013

Information: www.psych-sci.manchester.ac.uk

Rikskonferens för specialpedagogik

Datum: 12-13 augusti 2013

Plats: Växjö

Arrangörer: SPSM, SIGYS

Information: www.spsm.se

IALP:s 29:e Världskongress: Where Practice Meets Science

Plats: Turin, Italien, 25 – 29 augusti 2013

Arrangör: IALP

Information: <http://www.ialpturin2013.it>

4th All European Dyslexia Conference

Arrangör: Linnéuniversitetet

Tid: 20 – 22 september 2013

Information: www.lnu.se

Föräldrakonferens- MITT UNIKA BARN

riktar sig till föräldrar som har barn med språkstörning.

På Mitt unika barn får föräldrar kunskap, råd och stöd genom intressanta föreläsningar och inte minst en unik möjlighet att träffa andra föräldrar som ställs inför precis samma situationer och vägval.

Arrangör: Konferensen anordnas av Riksförbundet DHB, i samverkan med SPSM och föräldraföreningen Talknuten.

Plats: Strömbäcks folkhögskola,

Tid: Umeå 4 – 6 oktober 2013

Information: www.dhb.se

Dysleximässan

Datum: 25-26 oktober 2013

Plats: Sollentuna

Arrangörer: FMLS, SPSM

Information: www.dyslexi.org

Distanskurs GRAV SPRÅKSTÖRNING

Arrangör: RC tal och språk, Specialpedagogiska skolmyndigheten

Tid: höst 2013-vår 2014

Information: www.distans.spsm.se

Svensk Förening för Foniatri och Logopedi

Styrelse

Ordförande: Astrid Frylmark
Domherrevägen 16
871 65 Härnösand
astrid.frylmark@telia.com

Vice ordförande, hemsida, Wibelfond: Susanne Loheman
Underberga
741 91 Knivsta
susanne.loheman@spsm.se

Kassör: Britt Carlsson
Bergstigen 1
56634 Habo
britt.carlsson@habokommun.se

Sekreterare: Gunilla Texell
Gyllenkroks Allé 27
222 24 Lund
gunilla.texell@lund.se

Vice sekreterare: Gertrud Edquist
Tutvigsv 5
792 90 Sollerön
gertrud.edquist@gmail.com

Ledamot Kerstin Skoog
Ljunitsvägen 11
232 54 Åkarp
kerstin.skoog@sydnet.net

Ledamot: Lena Stagmo
Baravägen 9
232 54 Åkarp
lena.stagmo@hotmail.se

Redaktionsgrupp
Gertrud Edquist
gertrud.edquist@gmail.com

Ylva Segnestam
ylva.segnestam@gmail.com

Lena Stagmo
lena.stagmo@hotmail.se

Camilla Svedelius
camilla.svedelius@bildning.habo.se

Ansv. utgivare för Tal & Språk.
Astrid Frylmark

Medlemskap

Årsavgiften är 330 kronor. Plusgiro 60 63 80-4.

Vid inbetalning av medlemsavgiften, tänk på att namn och adress måste framgå tydligt. Om du betalar via internet, glöm inte att förtydliga med ditt eget namn. Detta är nödvändigt för att tidskriften och övrig information säkert ska nå alla medlemmar.

Obs! Medlemskapet är personligt och kan inte vara ställt på kommuner eller institutioner.

Medlemskap för pensionärer och studenter: 150 kr/år.

Se information på www.sffl.se.

SFFL för ett datoriserat medlemsregister för internt bruk.

www.sffl.se

AVSÄNDARE

Svensk Förening för Foniatri och Logopedi

c/o Gunilla Texéll

Gyllenkroks Allé 27

222 24 Lund

B

